

Werkingssubsidie Kunstendecreet

Terreinsignaal Artists In Residence Antwerpen

12 mei 2021

Meerdere dossiernummers

Vlaamse
Ombudsdienst

Rapport ter attentie van:

- de Vlaamse Gemeenschap
- de stad Antwerpen, eveneens subsidiërende overheid

Afschrift van dit rapport wordt verzonden naar:

- de voorzitter van de raad van bestuur van AIR Antwerpen vzw (Artists In Residence vzw, verder ook AIR Antwerpen) en
- de voorzitter van de raad van bestuur van Studio Start vzw (verder ook Studio Start)

Noot

Dit rapport behandelt een Vlaamse en lokale culturele aangelegenheid, namelijk het Vlaamse en meer specifiek het Antwerpse culturele residentie- en atelierbeleid.

Dit rapport beoogt bij te dragen tot goed bestuur binnen dit beleid, maar ook tot transparantie in een aangelegenheid en een situatie die mee beheerst worden door substantiële financiering met publieke middelen en de daarmee samenhangende extra nadruk op de goede besteding van die middelen.

Teneinde ook recht te doen aan de legitieme verwachtingen van de verzoekers bij de genderkamer van de Vlaamse Ombudsdienst en het bredere publiek betreft het een publiek rapport, dat weliswaar zo geanonimiseerd mogelijk is opgesteld.

Om die reden worden enkele stukken, die weliswaar in het bezit zijn van de Vlaamse Ombudsdienst, niet vrijgegeven.

Inhoud

Samenvatting	p. 3
Situering	p. 4
Terreinsignaal aan Vlaamse Gemeenschap	p. 5
<i>Personeel (uitval)</i>	
<i>Personeel en Bestuur (verloop)</i>	
Terreinsignaal aan stad Antwerpen	p. 8
<i>Eénmaking beide vzw's in het slop</i>	
Aanbevelingen	p. 9

Samenvatting

Werkingssubsidie Kunstendecreet
Terreinsignaal Artists In Residence Antwerpen

12 mei 2021 – Dit rapport geeft een dubbel terreinsignaal rond de Antwerpse vzw's Artists In Residence (AIR Antwerpen) en Studio Start. Beide vzw's genieten substantiële financiering met publieke middelen en zijn met elkaar verbonden via AAIR, hun feitelijke samenwerkingsverband met een residentie- en een atelierwerking in de kunsten.

Het rapport stelt vast dat de Vlaamse Ombudsdienst geen verzoening van de standpunten kan bewerkstelligen naar aanleiding van een ongezonde situatie op het vlak van bestuur en personeel, door verschillende getuigen teruggebracht tot de zeer vele interacties met de voorzitter van de raad van bestuur van AIR Antwerpen.

Het rapport bevat aanbevelingen voor beide vzw's, maar de Vlaamse Ombudsdienst formuleert ook twee terreinsignalen aan de subsidiënten (de Vlaamse Gemeenschap en de stad Antwerpen). De Vlaamse Gemeenschap kan gevolgen trekken in het kader van de werkingssubsidie die AIR Antwerpen ontvangt. De stad Antwerpen kan duidelijkheid verschaffen rond het voornemen van éénmaking van beide vzw's nu hun éénmakingswerkzaamheden in het slop zitten.

Situering

1. Op 22 april 2021 bezorgt de Vlaamse Ombudsdienst een gespreksuitnodiging aan de voorzitter van de raad van bestuur van AIR Antwerpen vzw.

AIR Antwerpen is een Vlaams gesubsidieerde vzw, actief op het vlak van residenties voor kunstenaars en die vermeld staat in de lijst met toekenningen (werkingssubsidies) Kunstendecreet 2017-2021, met eindadvies goed/goed. Zie:

https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2020-07/Toegekende_werkingssubsidies_kunsten_2017-2021.pdf

AIR Antwerpen houdt een werkingssubsidie 2017-2021 onder het Kunstendecreet en waarbij 1 december 2021 de uiterste indiendatum is voor de subsidieronde voor vijfjarige werkingssubsidies voor de periode vanaf 2022, zie

<https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/kunsten/subsidies/werkingssubsidies>

2. De uitnodiging van 22 april 2021 informeert de bestuursvoorzitter ervan dat de genderkamer van de Vlaamse Ombudsdienst onderzoek voert naar de situatie in, onder andere, AIR Antwerpen.

De uitnodiging situeert het onderzoek tegen de achtergrond van de #MeToo-opdracht van de genderkamer inzake media en cultuur (voor een situering, zie GENDERKAMER VLAAMSE OMBUDSDIENST, "[Genderkamer: 5 jaar wind in de zeilen](#)", *Parl. St. Vla.* 2020-21, nr. 41-A, 51p.). De Vlaamse Ombudsdienst benadrukt daarbij van meet af aan dat deze #MeToo-opdracht zich richt tot de ruime notie grensoverschrijdend gedrag. Dit hoeft dus zeker niet noodzakelijk te gaan over seksueel grensoverschrijdend gedrag dat in het kader van dit rapport ook niet aan de orde is. Het containerbegrip grensoverschrijdend gedrag kent allerlei verschijningsvormen.

En zo licht de uitnodiging dus toe dat verschillende verzoekers in 2020 en in 2021 klagen over ongezonde omstandigheden binnen onder andere AIR Antwerpen. In de uitnodiging laat de ombudsman weten dat de klachten, ruim ondersteund door documentatie, na verloop van enige tijd bij de genderkamer een onderzoekswaardig beeld gecreëerd hebben rond overschreden grenzen, machtsposities, spanning op het terrein, spanning met de principes van cultural governance en algemener rond een ongezond klimaat.

De uitnodiging besluit met de vermelding dat de genderkamer in eerste instantie getuigenissen en documenten ontvangen heeft en dat het op die basis aangewezen is om het onderzoek verder te zetten, onder meer door met de bestuursvoorzitter van AIR Antwerpen te spreken.

3. Op 4 mei 2021 vindt het gesprek met de voorzitter van de raad van bestuur van AIR Antwerpen plaats.

4. Op 7 mei 2021 vindt nog een ander gesprek plaats, ditmaal tussen de Vlaamse Ombudsdienst en de voorzitter van de raad van bestuur van Studio Start vzw.

(Kunst)atelierorganisatie Studio Start vzw, is een vzw die eerder lokaal werkt en die voornamelijk door de stad Antwerpen gefinancierd wordt.

Beide Antwerpse vzw's (AIR Antwerpen en Studio Start) hebben met elkaar gemeen dat ze verbonden zijn via AAIR, hun feitelijke samenwerkingsverband met dus een residentie- en een atelierwerking in de kunsten, de optelsom van hun beider statutair doelen.

In het kader van die feitelijke samenwerking zijn beide vzw's in de loop der jaren van onderuit verweven geraakt, maar ze slagen er tot op heden niet in om samen op te gaan in een nieuwe rechtspersoon.

Het voornemen van fusie bestaat nochtans al 10 jaar, sedert 2011.

Dat voornemen om samen op te gaan in een nieuwe rechtspersoon past in het strategische plan van de stad Antwerpen voor de professionalisering binnen deze culturele subsector. Het is trouwens AIR Antwerpen dat het samenwerkingsverband AAIR vertegenwoordigt in de contractuele band met de stad Antwerpen.

5. Het resultaat van beide gesprekken van 4 en 7 mei 2021 is dat de Vlaamse Ombudsdienst vandaag zijn interventie sluit met vooral een dubbel terreinsignaal aan beide subsidiënten, te weten respectievelijk de Vlaamse Gemeenschap en de stad Antwerpen.

Terreinsignaal aan Vlaamse Gemeenschap

6. Dit signaal aan de Vlaamse Gemeenschap is met name geïllustreerd aan de hand van een ontleding van het recent door Air Antwerpen bij de Vlaamse Gemeenschap ingediende werkingsverslag m.b.t. de werkingssubsidie van AIR Antwerpen.

Dat werkingsverslag werd door Air Antwerpen en met het oog op het toezicht ingediend op 1 april 2021 na opdracht tot indiening vanuit de raad van bestuur van AIR Antwerpen. Die opdracht blijkt uit een interne mail van de bestuursvoorzitter van 26 maart 2021 die de Vlaamse Ombudsdienst kon inkijken.

7. Om het terreinsignaal goed te kunnen situeren, is het nodig te begrijpen dat de genderkamer van de Vlaamse Ombudsdienst een scala aan instrumenten ingezet heeft, sinds de eerste maal dat een verzoeker zich tot de ombudsdienst richtte.
 - a. In een eerste periode zorgde de genderkamer voor een luisterend oor en ook voor empowerment van de verzoekers bij het zelf herkennen en aangeven van hun grenzen bij wat zij ervoeren in en om AIR Antwerpen.

Er werd vanuit het principe van subsidiariteit doorverwezen naar andere kanalen om de door getuigen beschreven druk en spanningen weg te nemen, zoals de systemen uit de welzijnswet.

Zo werd er – via Studio Start - voor alle zes (6) de personeelsleden van het samenwerkingsverband door een externe preventie-adviseur een risicoanalyse opgestart in oktober 2020. De preventiedienst leverde de analyse af in januari 2021. Deze analyse, gericht op verbeteringen op de werkvloer, werd opgemaakt op basis van gesprekken met deze zes medewerkers van de beide vzw's, m.a.w. het hele personeelsbestand van AAIR. De analyse heeft het over voortdurende en ongezonde spanningen.

Het biedt zo een heel gelijklopend beeld ten opzichte van wat de genderkamer zelf ontwaart in de klachtenbeelden. De genderkamer herkent bij sommige getuigen ook vandaag nog acute schade.

- b. Naarmate de tijd vorderde heeft de genderkamer helaas moeten vaststellen dat empowerment niet langer volstond en dat ook het inherent constructieve van de voormelde risicoanalyse door een externe preventiedienst geen soelaas bracht.
 - c. Intussen heeft de genderkamer van de Vlaamse Ombudsdienst verschillende standpunten en visies naast elkaar kunnen leggen, ondersteund door een aanzienlijke hoeveelheid stukken en gesprekken. Die maken dat de genderkamer vandaag minstens het eerder vermelde onderzoekswaardige beeld herkent van overschreden grenzen, machtsposities, spanning op het terrein, spanning met de principes van cultural governance en algemener rond een ongezond klimaat.
8. In dit rapport beperkt de Vlaamse Ombudsdienst zijn eigen verdere explicitering van dat alles tot de hierna volgende ontleding van het voormelde werkingsverslag op de vlakken personeel en bestuur.

Personeel (uitval)

9. Op dit moment is het een eenvoudige vaststelling dat er een grote ziekte-uitval is bij verschillende personeelsleden van het samenwerkingsverband en bij AIR Antwerpen. Betrokkenen wijzen in dat verband naar voortdurende en ongezonde spanningen. Deze spanningen werden voor het voltallige personeel, zoals gezien, gedocumenteerd in de voormelde risicoanalyse.

Het hier ontlede werkingsverslag van AIR Antwerpen benoemt en verwijst naar het totale personeel van het samenwerkingsverband, maar slaagt er niet in de malaise en spanningen in dit samenwerkingsverband, en op zijn allerminst de opstart van de risicoanalyse, op te nemen in het werkingsverslag.

Die vaststelling geeft aan hoe ver werkgever AIR Antwerpen verwijderd staat van het gedeelde personeel en van zijn eigen personeel.

In het kader van de ontleding van het werkingsverslag, betreft dit in ieder geval een eerste belangrijke tekortkoming van dit verslag. Door niet eens de minste verwijzing op te (kunnen) nemen naar deze risicoanalyse en naar de spanningen op het terrein, biedt het aan subsidiënt de Vlaamse Gemeenschap geen accuraat beeld van wat er werkelijk op personeelsvlak gaande is.

Personeel en Bestuur (verloop)

10. Een volgende vaststelling luidt dat er bij het personeel, in de bestuurskamer en in de algemene vergadering een groot verloop is. De samenwerking van de beide vzw's staat onder ernstige druk.

AIR Antwerpen, Vlaams gesubsidieerd en dus onderworpen aan de strengere eisen omtrent goed bestuur in cultuur, geeft in het werkingsverslag opmerkelijke antwoorden op de vragen naar goed bestuur.

Zo schrijft de vzw dat er vijf bestuurders zouden zijn, met naam genoemd.

Het verslag laat onvermeld dat een bestuurder daarvan, de nieuwe voorzitter van Studio Start vzw, (vanwege conflict met de voorzitter van Air Antwerpen) al ontslag had genomen op de bestuursvergadering van 4 november 2020 (verderzetting van vergadering 26 oktober 2020).

In januari 2021 volgde het ontslag van een tweede bestuurder, ook vanwege onvrede. Ook haar ontslag blijft onvermeld en is nochtans een belangrijke graadmeter voor de spanning in de bestuurskamer. Het werkingsverslag is stil in dit verband.

Daarbij komt de vaststelling rond goed bestuur, dat ook de algemene vergadering van AIR Antwerpen vzw het in de statuten vereiste minimale aantal leden niet telt.

Drie van de slechts vier overblijvende leden van de algemene vergadering van AIR Antwerpen, zijn dan ook nog de drie resterende bestuurders.

De spanningen omtrent de evenwichten tussen de organen van AIR Antwerpen, in de verslagperiode al zeer voelbaar en nu nog scherper aanwezig, blijven onvermeld in het werkingsverslag.

Die spanningen komen wel duidelijk tot uiting in de reeds vermelde interne e-mail van 26 maart 2021 rond de indiening van het werkingsverslag. In die e-mail plaatst de voorzitter van de raad van bestuur van AIR Antwerpen nog slechts twee collega-bestuurders in cc. De twee andere onafhankelijke bestuurders, waaronder dus de voorzitter van de raad van bestuur van partner Studio Start vzw, staan wel nog als bestuurder vermeld in het werkingsverslag, doch zijn in werkelijkheid niet langer actief in de raad van bestuur van AIR Antwerpen en de bestuursvoorzitter plaatst hen dus ook niet in cc op 26 maart 2021.

Sinds het recente ontslag door AIR Antwerpen van de algemeen directeur/zakelijk leider van het samenwerkingsverband, bewegen de vzw's verder uit elkaar, ditmaal op vlak van personeel.

Ook dit blijft onvermeld in het verslag terwijl de kern voor deze stopzetting van de samenwerking blijkens een bijzonder scherp en dreigend aangetekend schrijven (dd. 15-10-2020) van de voorzitter van de raad van bestuur van AIR Antwerpen al in 2017 ligt.

Die brief bevatte een niet-exhaustieve lijst van fouten in wel 36 punten, aangewreven aan de algemeen directeur van het samenwerkingsverband.

AIR Antwerpen trekt zich met dit ontslag verder terug uit de samenwerking op personeelsniveau, houdt hierna nog maar weinig personeel over en bevindt zich dus op bestuurlijk vlak, maar ook op vlak van personeel in een bijzonder fragiele situatie.

Het werkingsverslag doet evenmin recht aan wat blijkt uit een mail van 6 mei 2021 van de voorzitter van de raad van bestuur van AIR Antwerpen aan de Ombudsdienst.

Via deze mail bezorgt de voorzitter afschrift van een correspondentie die hij richtaan de stad Antwerpen. Terwijl in het werkingsverslag nog alles koek en ei is tussen de raad van bestuur van AIR Antwerpen en haar artistiek directeur, blijkt dit in de mail van 6 mei 2021 geenszins het geval te zijn. De kiemen van dit conflict liggen in 2020. Ze waren toen al heel tastbaar en werden niet vermeld in het werkingsverslag.

11. Deze illustraties en vaststellingen bevestigen de verdere onderzoekswaardigheid omtrent de ongezonde situatie op het vlak van bestuur en personeel. Uitval en verloop zijn een symptoom van wat er zich op het terrein afspeelt. Verschillende getuigen brengen dit terug tot de zeer vele interacties met de voorzitter van de raad van bestuur van AIR Antwerpen.

Op zijn allerminst getuigen de vele stukken ervan dat de betrokken partijen, ondergebracht in de beide vzw's niet (langer) dezelfde taal spreken. Zij hebben een andere communicatiestijl, een ander register en een ander jargon.

Aan alle kanten heerst eensgezindheid over het feit dat een bestuur toezicht kan uitoefenen op de directie, maar er is duidelijk grote onenigheid over de frequentie van de controle, het evenwicht en de wijze waarop dat toezicht gebeurt.

Zoals het vandaag loopt, levert het in het bijzonder voor de algemene directie van het samenwerkingsverband een ontzettend grote druk op, die vanuit de wijze waarop de bestuursvoorzitter dat toezicht uitoefent, alleen maar verder toeneemt. Het heeft alvast nu al geculmineerd tot een ontslag op dat niveau en een groeiende breuk tussen de beide vzw's.

Die druk en spanningen zijn intussen diep doorgedrongen in de hele organisatie en bij verschillende betrokkenen die met het samenwerkingsverband in aanraking komen.

Besluitend slaagt het werkingsverslag er geenszins in om de Vlaamse Gemeenschap ook maar enigszins in te lichten over al deze belangrijke ontwikkelingen op bestuurs- en personeelsvlak.

Terreinsignaal aan stad Antwerpen

Eénmaking beide vzw's in het slop

12. Hiervoor had de ontleding vooral betrekking op de bestuurs- en personeelszaken. Hierna staat de Vlaamse Ombudsdienst stil bij de door de stad Antwerpen gewenste éénmaking van beide vzw's.

Wat opvalt is dat het werkingsverslag van AIR Antwerpen dd. 1 april 2021 volstaat met de stelling dat het (sedert 2011 en dus al 10 jaar bestaande) gezamenlijke plan om de vzw's AIR Antwerpen en Studio Start volledig te integreren nog niet werd waargemaakt.

In het licht van wat hiervoor werd ontleed, is het duidelijk dat er vandaag geen sprake is van samenwerking op het vlak van bestuur en personeel. Er is op dit moment dan ook helemaal geen duidelijk plan om hier in de toekomst werk van te maken. De vzw's zijn steeds verder uit elkaar gedreven op bestuursniveau en nu ook op personeelsniveau, doordat zowel de algemeen directeur als de eigen, en overkoepelende, artistieke directeur niet langer het vertrouwen genieten van de raad van bestuur van AIR Antwerpen.

Daarenboven blijkt bij de verschillende betrokkenen een ander begrip te zijn ontstaan van de beoogde samenwerking tussen de vzw's.

De betoelagingsovereenkomst van de stad Antwerpen heeft het over een samenwerkingsverband voortvloeiend uit synergie tussen de twee vzw's. De overeenkomst ziet op de lange termijn een nieuwe organisatie met een meerwaarde zowel lokaal als op (inter)nationaal vlak. Voor de stad Antwerpen blijkt de A-waarde "samenwerking" daarbij ook erg belangrijk.

Het werkingsverslag van AIR Antwerpen heeft het niet zozeer over samenwerken, maar wel over opslorping, wanneer het werkingsverslag het heeft over het nog niet bereikte doel van fusie doordat AIR Antwerpen Studio Start vzw opslorpt. Dit wordt ondersteund door een beslissing van de algemene vergadering van AIR Antwerpen van 25 maart 2020 (BS 2 juli 2020) waarmee AIR Antwerpen zich de kortere naam AAIR (van het samenwerkingsverband) heeft toegemeten.

De synergiën lijken in realiteit aanzienlijk gekrompen, mogelijk verdwenen door spanningen op bestuurlijk vlak. Die spanningen werken door, rond en bij het personeel. Daarenboven bestaat er duidelijk een verschillend idee over de éénmaking. Daardoor lijkt een samenvloeiing of zelfs een verdere samenwerking verder dan ooit.

Aanbevelingen

13. De Vlaamse Ombudsdienst heeft onvrede moeten vaststellen die zij met dit rapport tot op het niveau van de subsidiënten brengt, vanwege hun belangen op het vlak van het realiseren van het culturele residentie- en atelierbeleid.

Met enige schroom tegenover verschillende verzoekers, oordeelt de Vlaamse Ombudsdienst geen verzoening van standpunten te kunnen bewerkstelligen.

Wel oordeelt de Ombudsdienst geconfronteerd te zijn met een ernstige en acute situatie waarbij telkens nieuwe escalaties opduiken. Dit komt de werking, de samenwerking, de gezondheid van alle betrokkenen, en de toekomst van de organisatie(s) in geen geval ten goede. Er is vandaag niet langer ruimte om te wachten op het reguliere evaluatiemoment. Ook een bemiddeling over de ervaren spanningen lijkt op dit moment niet langer tot de mogelijkheden te behoren.

De Ombudsdienst sluit de interventie met dit rapport en kan niet anders dan de subsidiënten op basis van al het voorgaande aan te bevelen om de gevolgen te trekken die zij nodig achten.

Structureler lijkt het aangewezen om duidelijkheid te verschaffen over de éénmaking waarover nu onenigheid bestaat.

Tien jaar slepen de werfwerkzaamheden richting éénmaking ondertussen aan en in plaats van verder te bouwen is er de laatste tijd voornamelijk afgebroken.

Hierin schuilt een van de belangrijke vaststellingen op het terrein: de aannemers op de bouwwerf van het ééngemaakt Antwerps cultureel residentie- en atelierbeleid (de hierin betrokken vzw's dus) zitten met hun éénmakingswerkzaamheden in het slop.

14. Aan de beide vzw's beveelt de ombudsdienst ondertussen aan om

- a. Dringend te zorgen voor de-escalatie en zich te onthouden van nog verder oppoken van enig conflict.
- b. De focus te houden of opnieuw volledig te leggen op goed beheer van publieksmiddelen en de basisdoelstelling waarvoor zij bedoeld waren.
- c. In te zien dat de relaties op bestuursniveau dermate vertroebeld zijn, dat het aangewezen is om (tijdelijk) plaats te bieden aan een neutraal crisisbestuur dat orde op zaken kan stellen.
- d. De principes van goed bestuur te realiseren. Hoewel Studio Start vzw geen Vlaamse subsidie geniet en daardoor strikt genomen niet hoeft te voldoen aan die eisen, zou Studio Start deze principes best ook realiseren.
- e. Een organisatiespecifiek en robuust integriteitsbeleid uit te werken met een intentieverklaring, een afsprakenkader en een reactief luik met meldingskanalen en handelingsprotocollen. Dit kan dan ook toepassing krijgen voor de gebruikers van de ateliers en/of residenties.

dr. Annelies D'Espallier
Ombudsvrouw gender – Mensenrechtenkamer

Bart Weekers
Vlaams Ombudsman